

SLOVENSKI GOSPODAR.

List ljudstvu v poduk.

Izhaja vsak četrtek in velja s poštnino vred in v Mariboru s pošiljanjem na dom za celo leto 3 gld., za pol leta 1 gld. 99 kr., za četrt leta 80 kr. — Naručnina se pošilja opravištvu v dljaškem semenlaču (Knabenseminar.) — Deležniki tiskovnega društva dobivajo list brez posebne naročnine.

Posamezne liste prodaja knjigar Novak na velikem trgu po 5 kr. — Rokopisi se ne vračajo, neplačani listi se ne sprejemajo. Za oznanila se plačuje od navadne vrstice, če se tatisne enkrat 8 kr., dvakrat 12 kr., trikrat 16 kr.

Za Trst je treba Slovincem več zanimati se.

Z velikim veseljem opazujemo, kako nenavadno požrtvovalno Čehi darove zbirajo, da bi si zopet narodno gledišče postavili, katero jim je bilo ljubo in drago, kakor oko vsakemu človeku. Tako se obrača skrb in pozornost vsakega duševnega naroda zdaj na to zdaj na drugo stvar, kakor ravno časovne razmere nanašajo.

Srčno veselje bo prešinilo vsakega Slovence, kedar se bode moglo reči: V mestnem zboru bele Ljubljane sedi narodna večina, v deželnem zboru in odboru odločuje narodna stranka, to je, Slovence je vendar enkrat gospod postal v svoje domovini. Žilava vstrajnost ljubljanskih Slovencev nam je porok, da se te lepe nađe v kratkem času izpolnijo. Potem pa bo potrebno druga važna mesta na slovenski zemlji priboriti si nazaj, ali vsaj ojačiti se ondi v tolikej meri, kakor to zahteva število slovenskega prebivalstva. Takšno mesto je Trst. Kakor je Ljubljana imenitna za Slovence kot središče narodnega gibanja in duševnega delovanja, tako je Trst v svojem pomenu kot največje trgovsko mesto ne samo na Slovenskem nego sploh na Jugoslovanskem preimeniten. Nemška brošura, ki se je nedavno izdala v Lipsiji, pripoveduje, kako važen je Trst za — Nemce. Tem bolj se mora vsak Slovenec zanimati za to mesto, ker leži na slovenski zemlji. In kaj bo tam Slovence bolj zanimalo, kakor položaj, v katerem se nahaja slovenski živelj?

Po zadnjem številjenji šteje tržaško ozemlje 141.000 prebivalcev; med temi je 48000 Slovencev, 26000 v mestu, 22000 v okolici. Da se je število po narodnosti in nepristransko, ne pa po običajnem jeziku vršilo, bi se jih gotovo še več naštelo; tedaj je dobra tretjina v kljub neugodnim razmeram slovenska. Teh 48.000 Slovencev ima 1) „Slovanska čitalnica“ v mestu; v okolici se snuje nova namesto umrle rojanske. 2) „Politično društvo „Edinost“, ki tudi izdaja tednik po imenu „Edinost“. 3) „Podporno delalsko društvo“ in v zadnjem času osnovano „Tržaško podporno društvo“. Snuje se tudi „Banka“.

Zraven „Podpornega delalskega društva“, ki šteje nad 500 udov, je gotovo list „Edinost“ velike važnosti, kajti ta list smemo smatrati kot glasilo ogromne večine ne samo tržaških nego tudi v obče primorskih Slovencev. Kdor razmere na lastne oči pozna, mora priznati, da je čudovito, kako more pri tolikem pomanjkanji delalnih inteligentnih ljudij še sploh list izhajati; in dobro uredovanega lista je vsakej stranki treba kakor ribi vode; zraven duševnih močij pa je listu tudi treba gmotne podpore. V Mariboru se je izcimila misel, osnovati Slovensko Matico, v Mariboru se je ustanovil „Slovenski Narod“ z lastno tiskarno, v Mariboru se je ustanovil „Slov. Gospodar“ in kat. tiskovno društvo; od tod si tudi dovoljujem kot poznalec tržaških razmer Slovence opozorjati na važnost slovanskega lista v Trstu. V tem lahko Slovenci svoje rojake na Primorskem podpirajo, da se v obilnem številu naročujejo na njihovo glasilo. „Edinost“ velja za vse leto 4 fl. 40 kr., za polu leta 2 fl. 30 kr., za četrt leta 1 fl. 20 kr. Memogredé omenim, da so štajerski Slovenci, severni slovenski bojevniki radi požrtvovalnosti, odločnosti in previdnosti, na dobrem glasu pri Primorcih.

Italija sedaj osamljena mej evropskimi vele-vlastmi ne bo mogla odslej tako odločno prežati po slovenskih pokrajinah, in to bo tudi nekoliko olajšalo delo južnim rojakom našim.

V Trstu živi mnogo hrvaških in srbskih trgovcev; naj bi se nekoliko vzdramili in se iz ožje domovine opomnili, da bi se v javnosti kazali kot Slovani, se s Slovenci združili in vsi zajedno slovanski živelj tako častno zastopali, kot nekdanj, ko je Slovanska čitalnica bila najodličniše društvo.

Karol Glaser.

O ljudskem šolstvu na slovenskem Koroškem.

(Spisal V. J.)

IV. Še boljše čudno se nam zdi, da je tedanja vlada sploh o učnem jeziku povpraševala. Uže

zdrava pamet nam pové, da na slovenskih ljudskih šolah mora biti učni jezik slovenski ravno tako, kakor na nemški nemški, na laški laški itd. To nam tudi pravijo glavna učna pravila in pa postavne določbe.

§ 51. Šolskega in učnega reda od 20. avgusta 1870 pravi: „Smoter jezikovega uka je: prav razumevati, kar se od drugih sliši v materinem jeziku, potem tudi zmožnost ustno in pismeno svoje misli dobro in gladko pripovedovati itd. V tej postavni določbi tedaj izrečno stoji, da ima biti na slovenskih šolah učni jezik slovenski, toraj ni bilo deželnemu šolskemu svetu potreba občin o učnem jeziku povpraševati, da, po našem mnenju tudi ni imel več uzroka kaj takega storiti. Pravico le je imel povpraševati ljudstvo, ako želi, da se otroci nemškega jezika vadijo, kar nam jasno priča dostavek veljajoč tudi za Koroško na konci omenjenega §, kateri pravi: „Učilnicam, v katerih je med uk treba še drug deželni jezik sprejeti, naj deželna šolska oblast natančneje ukrene tega uka smoter in izvrševanje“.

Dokazali smo toraj, da se v naših šolah postavne določbe prezirajo; povedali smo, da naši šoli odrasli otroci ne zamorejo slovenskega lista spisati, ker je gotovo v protivji z določbami § 51 učnega reda.

§ 31 šolske postave od 14. maja 1869 določuje v drugem oddelku: „Kjer je potrebno, mora se učiteljskim pripravnikom prilika dati, tudi v drugem deželnem jeziku izobraziti se, da si pridobijo zmožnost, tudi v tem jeziku poučevati.“

Ker je na našem učiteljskem izobraževališči učni jezik nemški, sledi iz zgoraj navedene postavne določbe, da morajo vsaj slovenski pripravniki slovenščine učiti se, kar se pa v istini ne godi, kajti v prvem delu našega spisa povedali smo, da se slovenščine uči samo tisti, kateri hoče, in da v slovenščini poučuje nek postaran ljudski učitelj, kateri pa slovenščine niti zmožen ni, vsi drugi učitelji na pripravnici pa so sami trdi Nemci; ravno tako in še slabše je v izpraševalni komisiji, in to vkljub jasnim postavnim določbam.

Predragi rojaki! Pokazali smo vam, kakšne šole da imamo in kakšne bi morale biti, da bi mladini naše prav koristile; dokazali smo da se postavne določbe gledé naših šol ne izpolnujejo in da nič druga tirjati nočemo, kakor to, kar nam postave pripoznavajo. Zdramate se rojaki! Slovenske občine, slovenski krajni sveti, zahtevajte, da se nam naše pravice v postavah zatrjene tudi dajo. Obrnite se s prošnjami ali pa po posebnih poslanceih do gospoda ministra za nauk in če potreba, do presvitlega cesarja samega, prosite, da naj naše skromne narodne zahteve usliši in jih tudi izpolnovati zapové.

Naše zahteve gledé ljudske šole pa so:

I. Na vseh slovenskih ljudskih šolah naj bode poučni jezik slovenski, nemščina pa naj bo učni predmet.

II. Za prihodnje okrajne šolske nadzornike naj se imenujejo taki možje, kateri svoj materni jezik ljubijo in ga poznajo, in od katerih smemo pričakovati, da naš slovenski jezik in slovenske domoljube javno zasramovali in sumničili ne bodo.

III. Za učiteljske pripravnike slovenske narodnosti naj bode slovenščina obligaten predmet. V ta namen naj se nastavi na učiteljskem izobraževališči slovenščine več profesor. Ravno tako naj se imenuje v izpraševalno komisijo slovenščine zmožen ud, da bode tako našim učiteljem tudi priložnost dana izpit iz slovenščine napraviti. Našega gosp. poslanca And. Einspielerja pa prosimo, naj pri slavnej deželnej vladi za nas potrebnih korakov stori. Božja pomoč!

Gospodarske stvari.

Gisp ali mavec pospešuje rast poljskih sadežev.

Gisp ali mavec je zveza žveplena kisline, apna in vode. Nahaja se, da si tudi le bolj porredko kot kamenje po gorah, kjer ga potem kakor drugo rudo izkapajo, meljejo in prodavajo. Mnogo gipsa ali mavca se koplje leto in dan na Gorenjskem na Jesenicah, od koder ga tudi veliko kmetovavcem razvozijo in prodajajo.

Mavec je v gospodarstvu mnogovrstne koristi, on ohranjuje, pomnožuje in vzboljšava gnoj in redi rastline.

1. Kaj koristi mavec v hlevu? Če stopiš v kaki slabo razvetren konjski hlev, brž te nekaj zaskeli v očesih, da ti kakor hren ali čebul vodo v oči požene, tudi nos ti pove, da je tu neka posebna stvar, ki ne deluje, kakor vijolica ali roža na tvoje nosne čutnice. Ta stvar ali snov je amonijak t. j. neka zveza z gnjilec ali dušcem, ki je poglavitna hrana raznim rastlinam. Amonijak hleve zasmradi, okuži in je ljudem in živini na zdravju škodljiv. Ta gnjilec je prav tenka tvarina, ki se brž v zrak razhladi. Amonijak je sicer v izločkih živalskih z ogljenčevo kislino trdno zvezan, vendar pa se brž ko more od nje loči in kakor rečeno po zraku plava v našo škodo. Kajti amonijak je rastlinam potreben. Najprej z ogljenčevo kislino prst v zemlji razkroja in potem rastline redi. Toraj gre na to gledati, da amonijak kolikor mogoče najmanj v zrak vbeži. Da se toraj ta dragocena pa toliko razkadjiva tvarica veže in ohrani, v to služi nekoliko vsaka sorta nastelje, listje, resje, slama, še bolje prst in šota, vendar pa nastelj ne more več amonijaka iz zraka na se potegniti. To zamore le gips ali mavec, kajti gips, kakor je bilo gori povedano, obstoji iz žveplene kisline in iz apna in amonijak ima do žveplene kisline posebno nagujenost in brž se zveže in postane žveplenokisli amonijak iz obeh. Apno se zveže z ogljenčevo kislino in tudi ta redi rastline. Iz tega je toraj jasno, da se mora gips v hlevu rabiti, da se po njem amonijak veže, naj po tem že v zraku